

PAPER DETAILS

TITLE: Sporcularda Emeklilik Dönemini Etkileyen Faktörler: Emeklilik Mi? Bosluk Mu?

AUTHORS: Ezgi UYRAL

PAGES: 20-32

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/400908>

Sporcularda Emeklilik Dönemini Etkileyen Faktörler: Emeklilik Mi? Boşluk Mu?

Ezgi Uyrak

Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Gerontoloji

Adres: Gerontoloji Bölümü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye

E-posta: ezgiuyrak@gmail.com

Geliş Tarihi: 10 Haziran 2017 ; Kabul Tarihi: 18 Temmuz 2017

doi: 10.24876/senex.2017.2

Künye: Uyrak, E. (2017). Sporcularda Emeklilik Dönemini Etkileyen Faktörler: Emeklilik mi? Boşluk mu? *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 1, s.20-32.

Özet

Profesyonel olarak spor yapan bireyler genelde yeni hobiler ve aktiviteler öğrenme imkânına ya da bu tarz aktivitelere ihtiyaç duymamaktadırlar. Bu nedenle branşlarına göre değişse de yaşamlarının erken evresinde profesyonel sporu bırakmak zorunda kalan bireyler, genellikle orta yaş dönemlerine denk gelen evrede topluma adapte olamamakta ve dezavantajlı konuma düşmektedirler. Çoğunlukla bireyler emeklilik dönemine hazırlıksız girmektedirler. Bu nedenle emeklilik süreci ve özellikle de ilk emeklilik yılı zor bir dönemdir. Sporcularda ise bu süreç daha zorlu bir dönemi işaret etmektedir. Dünya genelinde yapılan araştırmalar, yayınlanan makaleler ve haberlerde profesyonel sporcuların, gönüllü ya da gönülsüz olarak emekliliğe geçiş sürecinin zor ve travmatik bir durum halini aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalara göre profesyonel sporcular, bu süreçte ağır psikolojik, biyolojik, ekonomik ve sosyal zorluklarla baş başa kalmaktadırlar. TÜİK verilerine göre ülkemizde profesyonel spor yapan bireylerin, çok düşük sayıda olmakla birlikte sportif anlamda yeterlilikleri tartışılabilir düzeydedir. Çünkü sporun hem toplum tarafından kabul görmesinin hem de devlet tarafından büyük bütçeler ile desteklenen bir alan haline gelmesinin tarihi çok eski değildir. Ebeveynlerin çocuklarını spora yönlendirmeleri çağa uygun olarak yeni yeni şekillenmektedir. Peki, spora teşvik çalışmaları devam ederken sporu elit düzeyde yapan insanlar kariyer sonrası dönemde yani emeklilik süreçlerini nasıl planlamaktadırlar? Bu çalışmanın amacı; sporcuların profesyonel olarak sürdürdükleri spor hayatlarına son verme planlarını, söz konusu süreçte ve emeklilik döneminde yaşamlarını şekillendirdiklerini ortaya koymaktır. Çalışmanın sonucu olarak, sporcuların sporu bırakma öncesi, sporu bırakma süreci ve sonrasında oldukça zor bir süreç geçirdikleri ve emeklilik sonrası hayatlarını düzenlemekte yardıma ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu dönemde sporcuların ne türde ve ne düzeyde yardıma ihtiyaçları vardır ve neler yapılmalıdır?

Anahtar Kelimeler:

Profesyonel Sporda Emeklilik • Elit Sporcu • Kariyer Sonrası Uyum

Factors Affecting Professional Athletes During Retirement: Retirement or Emptiness?

Abstract

Professional athletes usually do not have the opportunity to take up new hobbies or activities or may not feel the need for such activities. Therefore people who have had to quit sports in the early stages of their lives generally have some struggle adapting within society thus experiencing disadvantages during the middle-age period of the life cycle. Individuals, as a whole, generally enter retirement unprepared. As a result retirement, and especially the first year of retirement, constitutes a difficult period. For athletes, this period is even more difficult. International research in the form of published articles and news coverage concur that for professional athletes the process of retirement, whether by choice or by necessity, represents a difficult and traumatic period. According to research, professional athletes encounter heavy psychological, biological, economic, and social struggles during this period. According to the Turkish Statistical Institute's data, professional athletes in Turkey are few in number and their sportive competence is at a discussable level. Only in more recent years have athletes gained acceptance within society and commensurate financial support from the government. It is not uncommon during the present generation for parents to encourage their children to pursue sports professionally. So, as children are encouraged to pursue athletics as a profession, what work is being done to prepare the way for elite athletes to transition into the period known as retirement?

The aim of this study is to put forward a framework assisting professional athletes in making a post-career plan and structuring their transition into life during retirement. Results of this study have shown that athletes face very difficult struggles during the period prior to, during and after leaving professional sports and require help in reorganizing their lives. During this period, the kinds and extent of help required are discussed.

Keywords:

Retirement from Professional Sports • Elite Athlete • Post-Career Integration

Giriş

Bourdieu, 1984 yılında yaptığı çalışmada müzik, sanat, edebiyat, spor gibi alanlara ayrıntılı yer vermek suretiyle beğeniler teorisini inşa etmiştir (Arun, 2013). Beğenilerin tüketimi, bir aktörün içinde bulunduğu sosyal kategoriyeye/sınıfa ve heykel, resim, müzik gibi en muteber alanlardan, giyim-kuşam, mefruşat, yeme-içme gibi en sıradan alanlara değin, kültürel ürünlerin ayrıştırıcı hükmünün sürdüğü çeşitli alanlarda gerçekleşir (Bourdieu, 1984: 13; akt., Arun, 2013). Bourdieu, farklı kültürel alanlarda statü elde etmek üzere verilen mücadelede, farklı biçimdeki sermaye türleri ve sembollerin rol oynadığına işaret etmektedir (Bourdieu, 1984, 1989; akt., Arun, 2013).

Bireyin sosyal çevresindeki bir değişim, kimlik hiyerarşisinde bir değişiklik sonuırları (Gergen, 1991). Kişinin çevresi kimlik gelişiminde önemli bir role sahiptir. Spor da insanların çevresinin niteliği kişi üzerinde önemli bir etki oluşturur (Gilmore, 2008) ve sosyal çevre emekliliğe uyum sağlamada öncül öğelerden biridir. Schlossberg (1981), geçişte uyumu etkileyen üç ana faktörden bahsetmektedir. Birincisi, rol değişimi, ikincisi psikolojik yeterlilik, üçüncüsü ise fiziksel düzenlemeleri içeren çevresel özelliklerdir (Schlossberg, 1981; akt., Krylowicz, 1999).

Sosyal olarak öğrenilen, bireylerce içselleştirilen eğilimler, davranışlar, aktiviteler ve özellikler bireylerin yaşam tarzlarına etki eder ve bireyleri birbirinden ayırır. Spor ise, Bourdieu'ya göre insan bedenine önem atfeden habitus içerisinde küçük bir rol üstlenmektedir; spor bir alt daldır. Bireylerin

spora başlama yaşı ve seçilen spor dalı bireylerin tercihlerinden, ekonomik ve kültürel sermayelerinden etkilenmektedir. Bütün kültürel pratiklerimiz, spor da dahil olmak üzere, sahip olduğumuz habitus'un görüntüleridir. Bireylerin spora ilişkin algıları ise bulundukları toplumsal sınıfı da yansıtmaktadır (Warde, 2006).

Vücut yönetimi uygulamaları kültürel sermayenin birikimi ve görünümüne bağlıdır. Bourdieu (1984), Ayrım adlı eserinde sporun, kültürel ve ekonomik sermayeleri açıklayan çeşitli faaliyetlerden biri olduğunu belirtmiştir. Ayrımda sınıf temelli habitus kavramını ortaya koyarak farklı sosyal sınıflara ait bireylerin kültürel ve fiziksel eğilimlerinin de farklı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Bourdieu (1988) birinin sporu anlamak için diğer sporlar içerisindeki yerinin bilinmesi gerektiğini de belirtmiştir.

Spora yönelik tercihler habitustan gelen eğilimlerin sonucudur ve bundan dolayı içselleştirilmiş kültürel sermayenin bir parçasıdır. Sınıflanabilir aktivite davranışlarının önemini açıklamak için vücutsal hexis kavramı da ortaya konulmuştur. Bu kavram vücut şekli, sunum, aksanının ve derin bir biçimde içselleştirildiğini, çoğunlukla bilinçsizce üretilip sunulduğunu ve çoğunlukla sosyal köken ve konumlar nedeniyle ortaya çıktığını anlatır. Bu tür eğilimler öğrenilmiştir ve hatta biriktirmektedir. Bourdieu sınıf temelli habitusa çok büyük önem atfeder. Çünkü sınıf temelli habitus bireylerin günlük yaşam içerisinde çizdikleri eğilimleri oluşturur (Bourdieu, 1984; akt: Warde, 2006).

Ancak ekonomik bariyerler sınıf temelli bu dağılımı açıklamak için yeterli değildir. Ailevi gelenekler, erken yaşta alınan eğitim, zorunluluk ve sosyalleşme teknikleri gibi gizli etkenler de vardır. Bu etkenler sporu teorik olarak geniş endişelerin örneği ya da bileşeni haline getirmiştir. Bu nedenle; Vücut önce gelir, daha sonra spor vücut şekline göre seçilir (Bourdieu, 1984; akt: Warde, 2006).

Sporun birçok fonksiyonu vardır. Spor temelde zihni ve vücudu geliştirmenin, sağlıklı ve sosyal çevre için ilişkilerin ve dolayısıyla sosyal ve ahlaki erdemlerin kaynağıdır.

Esasında genel mesleki emeklilik ile elit ya da profesyonel olarak yapılan spor dalından emekli olmak benzer gibi gözükmesine rağmen bir sporcu için emekli olmak daha fazla sıkıntı verici bir süreç olabilmektedir. Çünkü bu durum büyük bir yaşantı değişikliğini içermekle beraber sporu bırakma esnasındaki değişimler kişilerin psikolojik durumlarını, yeteneklerini ve yaşam kalitelerini etkileyebilmektedir. (Erpic vd., 2004).

Emeklilik olgusu sporcularda diğer meslek gruplarına göre farklılık gösterir. Söz konusu farklılıkları ikiye ayırmak gerekirse; İlki, bireylerin spora çok genç yaşta başlamaları, zamanlarının neredeyse tümünü antrenman ve yarışmalarda geçirmeleridir. Bu sebeple tecrübelerimize göre, kişilerin dış dünya ile iletişimleri azalmaktadır. Bu iletişim sorunu aslında toplumla sporcular arasında bir duvar örmektedir. Bireyin yaşamının önceliği olarak sporu hedef almasından dolayı emeklilik olgusu onun için büyük bir travma şeklinde nitelendirilebilmektedir

Sporcunun zaman içerisinde oluşturduğu kimlik bütünlüğü, tamamen yaptığı sporla ilgili olduğundan, sporcu emeklilik döneminde olumsuz geçişler yaşamaktadır. Bu süreç sporcuda öz saygı yitimini ve kimlik karmaşasını beraberinde getirmektedir. Livingston'a (2008) göre elit sporcu; uluslararası düzeydeki yarışmalarda performans sergilemiş sporcudur.

Elit sporcuların büyük bir kısmı için emeklilik bir kayıptır. Spor kariyerini sonlandırma sürecindeki sporcu, kişisel, sosyal ve mesleki bazı olumsuz değişimlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu değişimler sporcuyu psikolojik, duygusal ve davranışsal boyutlarda etkilemektedir. Etkili karşı koyma, mücadele esasında genel mesleki emeklilik ile elit ya da profesyonel olarak yapılan sporlardan emekli olmak benzer gibi gözükmesine rağmen sporcu için emekli olmak daha fazla sıkıntı verici olabilmektedir. Çünkü bu durum büyük bir yaşantı değişikliğini içermekle beraber sporu bırakma esnasındaki değişimler bireylerin psikolojik durumlarını, yeteneklerini ve yaşam kalitelerini etkileyebilir (Erpic vd., 2004).

Sporcularda emeklilik olgusu ikiye ayırabilmek mümkündür. Bu durum sporcuların gönüllü veya gönülsüz olarak emekliliğe geçmeleri durumuna bağlıdır. Gönüllü emeklilik kişinin kendi isteğiyle kariyerine son vermesi olarak tanımlanabilirken, gönülsüz (zorunlu) emeklilik özellikle yaş, sakatlanma, performans düşüklüğü ve özel nedenler olmak üzere dört temel fonksiyon şeklinde gruplandırılabilir. Bu fonksiyonlar psikolojik, sosyal ve fiziksel olarak emekliliğe geçiş süreci içinde şekillenmektedir (Taylor & Ogilvie, 1994; Alferman, 2004; Marthinus, 2007).

Sporcuların kariyerlerini sonlandırmada gönüllü olup olmamaları da spordan sonraki hayata adaptasyon kalitesini önemli derecede etkilemektedir. Marthinus'un (2007) belirttiği gibi araştırmalar, gönüllü kariyer sonlandırmanın, spor sonrası hayata adaptasyonda daha az güçlüklerle karşılaşmayı sağladığını göstermektedir (akt: Bayrak, Çon & Taşmektepligil, 2012). Fakat yine de bu durum gönüllü emekli olan sporcularda uyum problemlerinin yaşanmayacağı anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla gönüllü emekli olanlar uyum problemlerinin dışında tutulamaz (Kerr & Dacyshyn, 2000).

İlerleyen yaş ve buna bağlı performans düşüklüğü de en önemli emeklilik nedenlerindendir. Yaş,

emeklilik için en önemli faktör olsa da yaşın fiziksel, sosyal ve psikolojik etkileri de vardır. Bunların hepsi sporcuyla etkilemektedir. Ancak sporcuların üst düzeyde yarışabilmeleri fiziksel yeterlilikleriyle alakalıdır. Bu durum yukarıda belirtilen etmenlerden fiziksel boyutu bir nebze daha öne çıkarmaktadır. Yaşlanmanın doğal sürecinde fiziksel olarak bazı aksaklıklar gözlenmektedir. Bu aksaklıklar zamanla sporcuyla psikolojik ve sosyal olarak olumsuz etkilemektedir. Sporcu bunlarla birlikte bu dönemde olumsuz düşüncelere sahip olup, bu süreci başarılı bir şekilde atlatamamaktadır.

Sporun doğası gereği bir kazananı bir de kaybedeni olacaktır. Bu bakış açısı ayakta kalan bireye önem verirken, kaybedenlere daha az önem vermektedir. Bir başka etken olan gözden düşme ise, rekabet sporlarının her seviyesinde oluşabilen sert bir süreçtir (Svoboda & Vanek, 1982). Popülerite kaybı, Darwin'in doğal seleksiyon teorisine benzer olarak sporda hep kendini geliştiren ve oyuna adapte olabilenin var olabileceği doğal bir süreci ifade etmektedir. Yapılan araştırmalar sporcuların aktif sporla ilgilendikleri dönemde özellikle "rekabet" faktörünün bireyi yıpratıldığını ortaya koymaktadır.

İkinci olarak ise sporcuyla psikolojik olarak etkileyen; popülerite kaybı yani "statü kaybı"dır. Schlossberg (1981), emekliliğe geçiş dönemine ilişkin olarak "bir kişiyle ilgili gelişen bir olay sonucunda, bireyin davranışlarındaki değişimlere ayak uydurmanın gerekeceğini" ifade etmektedir. Bu da bireyin sübjektif olarak olayları algılaması ve yorumlamasına bağlıdır. Geçiş dönemine adapte olabilmek, bireyin topluma ve toplumdaki yeni rolüne entegre olmasını kolaylaştırmaktadır. Schlossberg'in geçiş dönemi modeli, sporda kariyer sonrasına geçiş dönemi için kullanışlı olan ve geçiş döneminin başarılı olmasına etki eden faktörleri içermektedir. Geçiş döneminde kazanılacak kimlik, yeni bir yaşam düzeni içerisinde uyumun var olduğunu göstermektedir. Her birey için bu dönemin sonuçlarını olumlu

ya da olumsuz nitelendirmenin yanlış olması nedeniyle, gönüllü emekli olanlar için uyum daha kolay olmaktadır. Gönülsüz emeklilik sürecine girmiş bireyler için ise bu daha sancılı bir dönemi kapsamaktadır.

Schlossberg'in, emekliliğe uyum modeli, üç faktörün durumu göz önüne alınarak değerlendirilen dinamik bir süreçle incelenmektedir. Bireyin özelliklerini yaş, cinsiyet, sağlık durumu, sosyoekonomik durum, psikolojik durum, kişilik ve deneyim oluşturmaktadır. Geçiş döneminin özellikleri ise; rol değişimi, etki, gönüllü ya da gönülsüz emeklilik durumu, zamanlama, başlangıç, beklenti, yenilik ve süredir. Geçiş dönemi öncesi ve sonrasında çevresel özellikler ise, içsel destek sistemi, kurumsal destek ve fiziksel ayarlamalardır. Bu geçiş dönemi modelinin, sporcuların kariyer sonlandırmaya tepkilerini açıklama ve analiz etmekte kullanılan en uygun model olduğu ileri sürülmektedir (Crook & Robertson, 1991; akt., Tunçkol & Bayrak, 2012).

Taylor ve Ogilvie (1994) Sporu Bırakma Uyum modelinde uyumun kalitesinin çeşitli faktörlere bağlı olduğunu ileri sürmektedirler. Birinci faktör, sporu bırakmaya neden olan, kronolojik yaş, takıma girememe, sakatlık ve bireyin kendi seçimidir. İkinci faktör ise, ekonomik zorluklar, ailevi nedenler, teknik adamla veya kulüple yaşanan sıkıntılar olarak sıralanmaktadır. Bu faktörler çeşitli psikolojik, sosyal, ekonomik ve fiziksel etkilerin birleşimiyle mesleki değişikliklere karşı koymak zorunda kalmakta ve buna bağlı olarak uyum problemleri ortaya çıkabilmektedir. Bu değişikliklerin kapsamı ve sporcuların algısı, sporu bırakmaya sağlanacak uyumun kalitesiyle ilişkilidir. Taylor ve Ogilvie (1994), ikinci faktör içerisinde bulunan beş etmenin sporu bırakmaya uyumla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu faktörler, deneyim, kimlik, algılama, sosyal kimlik ve diğer etmenlerdir. Sporu bırakmaya uyum, bireyin bu olayı algılaması ve kişiler arası ilişki kurma yeteneğinin geliştirilmesi

ile sağlanmaktadır. Özellikle tek bir amaçla üstün gelmeye çalışma tutumunun bireyin sporcu kimliği, sosyal kimliği, sosyal rolü ve davranışlarında kısıtlı bir gelişmeye yol açacağı öne sürülmüştür. Spora katılım ve yükselen nokta kişinin sübjektif algısına bağlıdır.

Spor kariyerini sonlandırmadaki sürecinde sporcu, kişisel, sosyal ve meslek uyum, bireye katkıda bulunan üçüncül etkenler, sosyal ve çevresel değişkenlerden oluşan bir çeşit tezdır. Bunlar sosyo ekonomik statü, azınlık statüsü, kronik sakatlıklar, medeni hal, yaş, müsabakalara harcanan süre ve başarı seviyesidir. Taylor ve Ogilvie'nin (1994) modelindeki üçüncü faktör, sporu bırakmaya uyum için elde edilebilen kaynaklardır. Bunlar, karşı koyma yeteneği ve sosyal destektir. Bunlara ek olarak spor sonrası hedefleyen planlama eklenebilir.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemini esas alan, genel tarama modelinde yapılandırılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasının amacı, katılımcı kariyer sonrası dönemdeki sporcuların alanlarında rekorlara imza atmış olmaları ve üstün başarı elde etmeleri neticesinde verecekleri bilgilerin önem arz etmesindendir. Bireyler sporculuğu üst düzeyde yaptıkları ve sporun içinde oldukları için; sporcuların karşılaştıkları sorunları ve olayları daha iyi aktarabilecekleri beklenmiştir. Bu sürece sporcuların bazıları benzer, bazıları ise farklı tepkiler verebilmektedir. Bireylerin bu süreci kendilerinin yaşadıkları ve anlamlandırdıkları şekilde anlatmaları çok önemlidir. Çalışılan grup Dünya ve Avrupa'da dereceler alan, uzun süre milli takımlarda görev almış kişilerdir. Tüm bu sebeplerden dolayı sporun içindeki sorunları daha doğru bir şekilde sunabilmeleri beklenen durumdur. Araştırma aynı zamanda biyografik kalıntılar da taşımaktadır. Sporcuların sorunlarını daha iyi ele alabilmek adına derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Araştırma evrenini Türkiye genelinde elit düzeyde spor yapmış

üçü kadın yedisi erkek toplam on (10) katılımcı oluşturmaktadır. Bu katılımcıların branşları halter, futbol ve tekvandodur.

Amaç

Türkiye de sporcuların emeklilik dönemine dair yapılmış bir çalışma ve yayın bulunmamaktadır. Ancak bu süreç önemli ve karmaşık bir süreçtir. Sorunsallaştırdığımız ve merak ettiğimiz konu bireylerin; kariyer başlangıçları, kariyer dönemleri ve asıl kariyer sonrası döneme geçişlerinde karşılaştıkları problemlerdir. Bu sebeple araştırmanın amacı elit sporcuların; sporu bırakma döneminde, sonrasında ve ilerleyen yaşlarda karşılaştıkları durumları ve sorunları ortaya koymak ve sporcuların karşılaştıkları bu sorunlara çözüm önerileri sunabilmektir. Araştırma ülkemizi; Olimpiyatlar ve Dünya Şampiyonalarında temsil etmiş 10 (on) sporcu ile yapılmıştır. Bu nedenle bireylerin karşılaştıkları durumların daha iyi algılanması, bireylerin sübjektif düzeyde etkilenme durumları "neden?" ve "nasıl?" sorularının yanıtlarının araştırmanın seyri için önemli olduğundan araştırma nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan sporcuların emeklilik dönemine geçişlerinde yaşadıkları sorunların neler olduğunu, bireylerin kişisel özelliklerinin bu sorunların oluşmasında ya da çözümünde ne kadar etki ettiğinin anlaşılması, bu sorunların bireylerin yaşamlarında ne tür etkiler bıraktığını anlayabilmek ve diğer sporcular açısından bu sürecin hayal edilmesi yerine anlamlandırabilmesi için bir araştırma sunabilmektir.

Araştırmanın Örnekleme

Sporda emeklilik olgusu ile ilgili literatür incelendiğinde sporcuların genelde otuzlu yaşlarda emekli oldukları ortaya görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın örnekleme; elit düzeyde spor yapmış bireyler arasından kartopu örneklem tekniği ile seçilmiş, otuz beş yaş üzerinde olan, emeklilik dönemine geçmiş on

katılımcı ile oluşturmuştur. Araştırma üç ana başlık altında yapılmış ve analiz edilmiştir.

Bulgular

Spora başlama dönemi

Sporcuların sporla tanışmaları ve spora yöneldikleri dönemde kendilerini etkileyen faktörler incelendiğinde sporcuların genellikle sporla tanışma süreçlerinde oluşan olumlu olaylar sonucunda spora başladıkları görülmektedir. Daha sonrasında bireyin çabası ile spor hayatı devam etmiştir.

Sporda yaş, cinsiyet, eğitim ve mesleki sınıf gibi faktörler fiziksel katılımın bazı unsurlarıdır. Spora başlamayı etkileyen diğer faktör ise bireylerin ailelerinde sporla ilgilenen birey olup olmamasıdır. Bu durumu Bourdieu'nun kültürel sermaye ve habitus kavramları; yani bireyin aile ve toplumdaki etkileri içselleştirmesi durumu etkilemektedir. Ailede sporla ilgilenen birey olması kişilerin spora başlamasında teşvik edici bir etkidir ve sporun içerisinde olan aile fertleri, kişiyi daha doğru yönlendirebilmektedir.

Sosyal alanlar içinde yaratılan etkiler, ne rastgele eylemlerin aritmetik toplamı ne de ortak bir planın bütünleşmiş sonucudur. Sosyal bir aralıkta meydana gelen rekabet tarafından üretilirler. Bu sosyal aralık, rekabetin genel eğilimlerini etkiler. Bu eğilimler, temel hukukunu oluşturdukları oyunun yapısının içine yazılmış olan varsayımlara (iki alan arasındaki ilişkilere) bağlıdır (Bourdieu, 2005: 61). Bourdieu bir alanın oluşumunu üç evrede ele alır. Bu üç evre sırasıyla; özerkliğin kazanılması, ikici yapının ortaya çıkması ve simgesel sermayenin oluşumudur.

Bununla birlikte ailede spor yapan birey olmayan katılımcılar için önemli olan olgu ise sporcu olmak olgusudur. Bourdieu, farklı kültürel alanlarda statü elde etmek üzere verilen mücadelede, farklı biçimdeki sermaye türleri ve farklı sembollerin rol oynadığına işaret etmektedir (Bourdieu, 1984,

1989; akt., Arun, 2013). Bu bağlamda katılımcılar için statü elde etmek diğer faktörlerden ön plandadır. Özellikle sporcu olmakla birlikte toplumda kazanılan statü ve ekonomik sermaye bu durumu teşvik etmektedir.

Katılımcı 1.3

"...bizim orada komşumuz vardı, ilk antrenörümüdü zaten.... O zaman sporcuydu kendileri tabi... 9 yaşında o geldi halterci olmak ister misin dedi. ...Benim için sporculuk çok önemliydi... Hani yaptığım işin ne olduğu önemli değildi."

Katılımcıların spora başlama yaşının 8-12 yaş aralığı olması, katılımcıların günlük hayatlarını, özellikle de eğitim hayatlarını etkilemektedir. Katılımcılar antrenman ve eğitim hayatlarını programlamaya çalışmaktadırlar. Kültürel sermayelerini spora bütünleştiren katılımcılar, eğitim hayatlarını ikinci plana atmışlardır.

Katılımcı 1.4

"Kesinlikle çok zor sporla birlikte, özellikle profesyonel anlamda spor yapıyorsanız eğitim yaşantınızı ikinci plana atmış oluyorsunuz, sporu ön planda tuttuğunuz zaman; aile ve eğitimi ikinci plana atmış oluyorsunuz, bu yüzden de sorunlarla karşı karşıya kalıyorsunuz."

Ailesinde sporcu bulunan ve spor hayatının bir güvencesinin olmadığını söyleyen katılımcılar aynı zamanda eğitim hayatlarına koşullar elverdiği sürece devam etmişlerdir.

Katılımcı 1.10

"Çok zor bir dönem benim için lise ve üniversite dönemine geldi, hani klişe bir laf 'gençliğimi yaşayamadım' benim içinde geçerli, o konuda da başarılı olmak isteyen bir insandım, sporculuğun er ya da geç bittiğini bilerek eğitimimin öneminin farkında olan bir insandım."

Bu Bourdieu'nun kurumsallaşmış kültürel sermayenin toplumda ne kadar geçerliliği

olduğunu ve sınıflar arasında nasıl işlediğini gösteren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Ward'ın çalışmasında eğitim düzeyi spora katılımı etkileyen önemli bir faktördür. Eğitim seviyesi, spora katılım arttıkça artmaktadır. Eğitim düzeyi aynı zamanda seçilen spor branşını da etkilemektedir.

Kariyer Dönemi ve Sonrası

Kariyer dönemlerinde bireyler profesyonel olarak çeşitli resmi müsabakalara katılmışlardır. Katılımcıların ortalama 16 yıl aktif bir spor geçmişleri vardır, bu süreçte gün içerisinde iki kez antrenman yaptıklarını, tamamen spor odaklı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar aktif spor yıllarında odak noktalarının "spor" olduğunu, geriye kalan her şeyin ikinci planda olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağlamda sosyalizasyon sürecinde sınıfa ilişkin tüm öğrenmelerimiz bizim kültürel sermayemizi oluşturur. Eğitimi ikinci plana atan ya da son veren katılımcılarda bu sosyalizasyon evresi neredeyse son bulmuştur. Ancak spor yaşamına devam eden sporcuların sosyalizasyon evreleri, günlük yaşamları ve sporun alanının izin verdiği sınırlar içerisinde devam eder.

Katılımcı 1.7

"Ekonomik sorun yaşadım. İnanın, hiçbir geliri niz yok ve anladığınız bir iş de yok. Sporu aniden bırakmışsınız. Baya bir kaygı yaşadım. En sonunda aile şirketi vardı kendimi orada buldum ve aile şirketinde yöneticilik yaptım. "

Katılımcı 1.8

"Sosyal olarak dezavantajlı konumda olduğumuz söyleniyor, tabii çok planlı programlı yaşamak zorunda olduğumuz için bir takım şeylerden mahrum kalıyorduk. İnsan eğitime de devam ediyorsa bunu nerden kısıacak, tabii ki sosyal hayattan. Sporun en önemli getirilerinden birisi de sosyalleştirme sürecine katkı sağlaması, ama

zaman kısıtlanması olduğu için insanlar sosyal hayatlarını geri plana itiyor."

Diğer bir etken ise sporcuların sporu bırakma evresinde ekonomik ve kültürel sermayelerini oluşturan etmenlerde karşılırlarına çıkan sorunlardır. Bireyin eğitim alanında herhangi bir uzmanlığı olmaması, yaşamının devamında ekonomik sermaye sağlayamamasına neden olabilir. Bu durum bireylerin ekonomik sermayelerinin olması ve mensup oldukları sınıfın getirdiği avantaj ve dezavantajların özellikle sporcuları önemli ölçüde etkilediğini gözler önüne sermiştir.

Katılımcı 1.5

"Ben bıraktığımda zaten çok küçüktüm 16 yaşındaydım, yanlış yönlendirmelerden dolayı bıraktım. Sporu daha doyuma ulaşmadan bırakmıştım, bir Avrupa bir Dünya şampiyonası görmüştüm. Üniversite hiç aklımda yok, unuttuğum üniversite diye bir şey olduğunu. Toplumsal olarak tek akla gelen evlilikti, ben de evlendim. Üniversite okumam gerektiğinin sonradan farkına vardım ve üniversite okumaya başladım. Spora da doyamamıştım, yemek içmek, su gibi bir ihtiyaçtı. Ayrıca sporculukta başarı kazandığım için ister istemez popüler olmuş ve statü kazanmıştım, ama sporu bıraktıktan sonra sıradanlaşmıştım. Bir anda kimse seni tanımıyor, kimse seni bilmiyor ..."

Hedeflerine genç yaşta ulaşan kadın katılımcı, devamında toplumsal cinsiyet faktörü ile karşı karşıya kalmıştır. Eril tahakküm burada en büyük etmenlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Katılımcı, sınıfı ve kültürel sermayesinin oluşturduğu tercihler dâhilinde eğitim hayatına devam etmeyi hiç düşünmeyerek, aile ve toplumun belirlediği rolleri üstlenerek evlenip çocuk sahibi olmuştur. Habitusunun ve kültürel sermayenin bireyin yaşamını etkilemesinden dolayı, birey kazandığı sosyal statünün getirileri nedeniyle spor yaşantısına geri dönmüştür.

Katılımcı 1.4

“Artık bırakma yaşının geldiğini düşünüyorsun. Türkiye’deki sporcuların en büyük sorunlarından birisi de yaş ilerledikçe camia tarafından da ‘yaşlandın’ diye spordan dışlanıyorsun, böylelikle en verimli olabileceğin çağlarda spordan kopmuş oluyorsun.”

Önemli noktalardan bir diğeri ise yaş olgusudur. Özellikle toplumlarda eğitim ile edinilmiş meslek gruplarından birisine sahip olan insanlar altmışlı yaşlarda emekli olurken, sporcular en geç kırklı yaşlarda emeklilik sürecine girmiş bulunmaktadırlar. Sporcular bu evrede büyük problemlerle karşılaşmaktadırlar.

Katılımcı 1.3

“Emeklilik kaygısı şu şekilde başladı; sabah 10.00-12.30, öğleden sonra 16.00-19.30 saatleri arasını nasıl dolduracağımı düşündüm. Çünkü bu saatler idman saatlerimdi. Öğlen yatıyorum o güzel, ama geri kalan saatimde hayatım boyunca hep çalışmışım. O saatler içerisinde benim için dünyada hayat yok. Oradaki hayat salonda benim için.”

Pek çok sporcu yeni hayata adaptasyonda zorluk yaşar ve hayatlarında büyük bir boşluk oluşur (Erpic vd., 2004). Geçişte yaşanan kaygının derecesi kişide güven eksikliğine neden olabilir (McKnight, 2009). Bireyler dış çevreden gelen emekli şeklindeki nitelendirmeye karşı daha duygusal tepkiler vermektedirler. Bu sosyal nitelemeye tepki içsel olmakta, birey kendini geri çekmekte ve negatif bir içsel değerlendirme yapmaktadır (Barnes, 2002). Katılımcılar bu süreçle baş edemediklerini belirtmiş ve aktif spor yaşamlarına kısa süreli geri dönüşler yapmışlardır.

İleri yaş dönemleri

Bu dönemde karşımıza yaş sorunu çıkmaktadır. Bireylerin orta yaşlarda emeklilik dönemlerine geçmeleri, ileri yaşlarda beklenen sorunlarla bugünden karşı kaşıya gelmelerine neden olmaktadır. Orta yaş dönemi diğer mesleklere

sahip bireylerin işlerinde daha yeni yükseldikleri yaş aralıkları olmasına karşın, sporcularda emeklilik dönemine denk gelmektedir. Bu durum sporcular için dezavantaj oluşturmaktadır.

İleri yaş dönemi planlarını bireylerin geçmişte kazandıkları ya da oluşturdıkları sermayeleri etkilemektedir. Özellikle ekonomik ve kültürel sermayeleri yanında yaş faktörü de bireylerin ileriye yönelik planlarını doğrudan etkilemektedir. Örneğin; sosyal güvenliği olan ve emekli maaşı alan bireylerin planları daha sabitken diğer katılımcılar net bir şey söylememektedirler.

Katılımcı 1.5

“Sağlıklı yaşam için spor yapan birisi olarak aktif kalmak istiyorum. Badminton oynamayı ilk defa 99 yılında 21 yaşındayken Kore’de kamp yaparken 70 yaşlarında bir çiftten öğrendim. Beni asıl şaşırtan ise o yaşta sokakta badminton oynuyor oluşlarıydı. Ben de ileride onlar gibi olmak istiyorum.”

Katılımcı 1.7

“Şöyle bir planım var; 55 yaşından sonra eşimle birlikte köye yerleşip sakin bir hayat sürerken bahçemle ve doğayla ilgilenmek istiyorum.”

Ancak eğitim ile kazanılmış kültürel sermayeye sahip katılımcılar; aşağıdaki örnekte görüldüğü üzere akademik alanda olanlar gibi, sahip oldukları mesleğe ileri yaş dönemlerine kadar devam edebileceklerdir. Bu durum bireyin kazanılmış statü ve kültürel sermayesiyle ilişkilendirilebilir.

Katılımcı 1.10

“Şimdilik mesleğime devam etmek istiyorum. Mesela akademisyenlerin 65 yaşına kadar çalışma şansı var, şu anda da verimli bir dönemimdeyim. Yavaş yavaş akademik olgunluk anlamında yardımcı doçentlik sürecim başlamış, bir taraftan da kendimi geliştirmek için sosyoloji okumak istiyorum, öğrenciliğe tekrar başladım

yani, hayatta öğrenme süreçleri asla bitmez, ama kendimi çok yetersiz hissediyorum. Hayat ne getirir bilmiyorum ama sağlıklı olursam, kurumum da benden memnun olursa verimli olduğuma inandığım sürece 55-60 yaşına kadar aktif olarak akademisyenlik yapmak, gençlere hizmet etmek istiyorum. Sağlığım elverdiği sürece bunlara devam edeceğim, hayattan da kendime zaman ayırmak istiyorum, aileme zaman ayırmak istiyorum. ”

Tartışma, Öneriler ve Sonuç

Bourdieu'nun Ayrım eserinde belirttiği üzere farklı sınıflar spora farklı anlamlar atfetmektedir. Alt ve alt orta sınıf bedeni yoran; enstrümantal olmayan ya da ucuz olan ulaşılabilir sporları tercih etmekte; (örneğin; halter, kik boks ve futbol gibi) orta, üst orta ve üst sınıf; sağlık için spor yapmakta; içinde enstrümantali olan ya da belirli bir sermaye gerektiren sporları tercih etmektedirler (örneğin; golf, kayak gibi). Stempel (2005) da yaptığı çalışmada Bourdieu'nun sınıf statü ayrımını destekleyen nitelikte sonuçlar elde etmiştir. Bu çalışmasında dominant sınıfların yorucu aerobik sporlar, orta seviyede ağırlık çalışmaları ve kendileri ile orta ve alt seviye arasına sınırlar çizmek için şiddet içeren ve direkt üstünlük kurulan rekabetçi sporları tercih etmektedirler (Stempel, 2005). Aynı çalışma üst sınıfların diğer sınıflara üstünlük kurmak ve onlardan ayrılmak için yorucu sporları tercih ederek vücutlarını disiplinli bir biçimde geliştirdiklerini göstermektedir (Stempel, 2005). Aynı yıl yapılan bir diğer çalışmada Mehus (2005) eğitim seviyesi yüksek olan bireylerde sporun doğrudan tüketiminin (herhangi bir spor aktivitesine fiziksel olarak katılımın) endirekt tüketime kıyasla (herhangi bir spor aktivitesine fiziksel olarak katılmayıp izleyici olmak) daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bourdieu'nun Ayrım eserinde bahsettiği gibi toplumsal olarak farklı sınıflara mensup bireyleri spor ayrı zaman ve yerlerde de olsa karşılaşmalarına imkân tanır. Çalışmamıza katılan bireylerin çoğunun alt ve alt

orta sınıf olması ve yaptıkları sporların; halter, kik boks ve futbol olması aslında bu durumu destekler niteliktedir.

Kariyer öncesi dönemde bireyler çocuk yaşlarda olduklarından genelde spora erişimin yakın mesafede olması ve ailenin teşvikinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bireylerin sahip oldukları sosyal ağların hem spora katılıma olanak sağladığı hem de bu durumu sınırlandırdığı gösterilmiştir, sınırlı sosyal ağları olan bireylerin daha az aktif olduğu görülmüştür (Widdop ve ark., 2016). Bu bağlamda ailede spor yapan bireylerin olması çocuğun spora teşvik edilmesinde olumlu bir etmen olmakla birlikte, katılımcıların belirttikleri üzere en önemli çatışmanın Türkiye koşullarında eğitim saatleri ile antrenman saatlerinin çakışması ya da bireylerin ailelerinin yönlendirmesi dâhilinde eğitimin daha önemli olduğu ve eğitime öncelik vermeleri gerektiği olgusudur. Katılımcıların belirttikleri üzere spor yapan bireylerin çoğu ülkedeki eğitim sistemi gereğince Üniversite sınavı sebep gösterilerek spordan uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. Profesyonel spor yapanlar için bu döneme dair destek verilmesi ya da olan sorunları çözecek çözümler üretilmesi gerekmektedir.

Bireylerin kariyer dönemlerinde ise bu sürecin zorlukları hakkında ve oyun alanlarında karşılarına meslekleri ile ilgili karşılaştıkları sorunlar söz konusudur. Özellikle bu dönemde meslekleri ön planda olduğundan bireyler mesleklerinin getirdiği şekilde günlerini planlamakta çoğu zamanlarda milli takım kamplarına da katıldıklarından hem bir sistem içinde olduklarından ve sosyal olarak takım arkadaşları hariç sosyal hayata katılamadıklarından bahsetmektedirler. Bu da aslında bireylerin belirttiği ve araştırmamızın önemli noktalarından birisi olan katılımcıların hepsinin tek seferde sporu bırakamadıklarını ve daha sonra da spora başlayıp bırakmalarının nedeni olabilir. Katılımcılarımız sporu ilk bırakma kararı ve devamında topluma adapte olamadıklarını gün içerisindeki

programlarını düzenleyemediklerini bu sebeple spora geri döndüklerinden bahsetmişlerdir. Kendilerini biraz daha hazır hissettikleri dönemde sporu bırakma kararı almışlardır. Devamında da en büyük etmenin çevrelerindeki 'yaşlandın' sözleriyle yaş baskısı yüzünden olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların özellikle bu kavramın sporda daha çok hissettirildiğinden bahsetmişlerdir. Özellikle yabancı ülkelerde sporcuların daha ileri yaşlarda sporu bıraktıkları, bu konuda danıştıkları zaman Türkiye kadar yaş konusunda baskı yapılmadığı belirtilmiştir. Bu durum aslında Türkiye' de her alanda olan bizim çalışmamız dâhilinde ise spordaki ageism kavramını bir kez daha gözler önüne sermektedir. Toplumdaki bu ayırım, ötekileştirme ve dışlanan ile başa çıkılmalı, önüne geçilmelidir.

Araştırmanın her evresinde karşımıza çıkan toplumda 'kadın olma' olgusu sporunda içinde de hissedilebilir düzeydedir. Özellikle kadın katılımcıların sporda kadın olmanın dezavantajlı konumu sürdürdüğünü beyan etmişlerdir. Daha önemlisi kadın katılımcılarımızın yaptıkları branşlarında da kadın olmanın daha zor olabileceği verilerimizde mevcuttur. Örneğin toplumda voleybol ya da jimnastik sporu kadına özgü olarak kabul edilirken kadın sporcunun halter sporunu yapması kabul edilmemektedir. Bu durum aslında toplumsal normların şekillendirdiği ataerkil sistemin, Bourdieu'nun da bahsettiği eril tahakküm olgusunun sporun içine de ne kadar işlediğini göstermektedir. Bulgular kısmında yer alan elit sporcumuzun beyanları da bu durumu destekler niteliktedir.

Aynı zamanda katılımcılarımızın özellikle beyan ettikleri, ligde sporcu olmanın yanı sıra milli takımda da görev yapmanın büyük bir şeref olduğu ancak milli takımlar organizasyonlarda birinci olamadıklarında devletin onları desteklemediklerini yeni yeni düzenlenen yönetmelikler olsada bu konuda eksiklik olduğunu ve her sporcunun dâhil olduğu bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması gerekliliği, oluşturulan

bu sosyal sistemin sporcular için olması gerekliliğinin üzerinde durulmaktadır. Türkiye koşullarında yeni şekillenen bu oluşumların bu işte uzman kişiler tarafından özellikle sporcunun; maddi, manevi, ruhsal, sosyal ve psikolojik etkileri üzerinde durularak yapılması gerekliliği üzerinde durulması gerektiğini savunmaktadırlar. Sporculuğun diğer mesleklerden çok farklı olduğunun vurgulanmasının yanı sıra; profesyonel sporcuların emeklilik dönemine adapte olamadıkları hem çalışmamızda hem de alanla ilgili yayınlanan diğer çalışmalarda görülmektedir. Türkiye de özellikle bu konuda sahadan veri bulunmaması bizim çalışmamıza bir nebze olsa da önem atfetmektedir. Çalışmanın önemli bulgularının yanı sıra sporcuların emeklilik kararı alıp emekli olma sürecine girdiklerinde, yeniden kariyer dönemine döndükleri verilerimiz arasında yer almaktadır. Bu da toplumdaki sosyalizasyon süreçlerine bireylerin adapte olamadıklarını göstermektedir. Sporcuların topluma adapte olabilmeleri dâhilinde spora başlama yaşı ile birlikte toplumda düzenlemeler yapılmalı, kariyer döneminde sporculara destek olunmalıdır. Özellikle emeklilik dönemine ilişkin sporculara kariyer dönemlerinde bilgilendirmeler yapılmalı, emeklilik süreci boyunca da özellikle sosyal, psikolojik ve fiziksel yönden yönlendirmeler, bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Tüm veriler ışığında aslında birey daha çocuk yaşlarda iken toplumda spor, sporcu olmak başlıklı bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Spor profesyonel olarak sürdüren bireylere hayatları boyunca içerisinde bulundukları dönem dâhilinde uzmanlarca destek verilmelidir. Özellikle Türkiye de sporun meslek tanımı tam olarak şekillendirilmeli, sosyal güvenlik ya da sporcuyu sosyal, psikolojik, ekonomik ve gerekli görülen alanlara özel sistemler sunulmalı ve sporcular bu sisteme dâhil olmalıdır. İleri yaşlar içinde aslında veteran takımlar, veteran ligler oluşturulup hem sporcuların hem halkın belki de katılım sağlayacağı organizasyonlar

yapılabilecektir. Yerel belediyelerin spora teşvik amaçlı yaptıkları spor parkları daha sistemli, sürdürülebilir merkezler haline getirilmeli gerekli uzmanlar görevlendirmelidir. Bu yapılar aslında toplumdaki her birey için yapılmalı bu sistemler dâhilinde topluma entegre olan bireyler ‘spor’ hakkında daha bilinçli olacaklarından ilerisi için hem sporu meslek açısından yapacak bireye hem de aktif yaşlanacak bireye yatırım yapılmış olacaktır. Tüm bunlar dâhilinde hükümetlere düşen yük biraz daha hafifleyebilecek, toplum daha sistematik ve düzenli bir spor sistemini oluşturabilmesi hedeflenebilecektir.

Bütün bu veriler ışığında çalışmamız Türkiye örnekleminde kendi verisine sahip olan tek çalışma olması özeliğiyle önem taşımaktadır. Ancak yapılan bu çalışma zaman ve maddi sınırlılıklar nedeniyle on kişi gibi görece küçük bir örnekleme gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de sporcuların kariyer sonrası dönemine ilişkin daha güncel veriler elde edilmeli ve daha objektif analizler yapılmalıdır.

Kaynakça

- Ajeyi M.A.(2007). Perceived Retirement Phobia as a Function of Age Educational And Marital Status of Professional Soccer Player". *International Research Journal of Finance and Economics* , 10, 57-64
- Akkaya C., Kaplan Y.(2014) "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Spor Medyasında Kadın", *International Journal of Science Culture and Sport*, vol.SI, pp.177-182
- Arun Ö., (2014) İnce Zevkler – Olağan Beğeniler: Çağdaş Türkiye’de Kültürel Eşitsizliğin Yansımaları. *Cogito*, 76, 167-191.
- Atchley, R.C. (1988). Social forces and aging. Belmont C.A., Wadsworth, pp: 54
- Barnes, C. J. (2002). The retirement experiences of female collegiate team sport athletes (Doctoral dissertation, Alliant International University, California School of Professional Psychology, San Diego).
- Bayrak, M, Çon. M. & Taşmektepligil, M. (2012) Üst Düzey Sporlardan Emekliliğin Psikolojik Etkileri Üzerine Bir Çalışma. *Akademik Bakış Dergisi*. 29, 1-7.
- Bayrak, M., & Tunçkol, H. M. (2012) Sporda Emeklilik Olgusu ve Emeklilik Uyum Modelleri. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(2), 150-156.
- Bourdieu, P. & Wacquant, J.D. (2003). Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar. Çev. N. Ökten. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (1978). Sport and Social Class. *Social Science Information*. 17(6), 819–840.
- Bourdieu, P. (1988). Program for a Sociology of Sport. *Sociology of Sport Journal*. 5(2), 153-161.
- Bourdieu, P. (1997). *Toplumbilim Sorunları*. (Çeviren: Ergüden I), Kesit Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2010), "Sermaye Biçimleri", *Derleyenler: M. M. Şahin ve A. Z. Ünal, Sosyal Sermaye, Değişim, İstanbul*, s. 45-75.
- Ceyhan, M., Alhan, E., Salman, N., Kurugol, Z., Yildirim, I., Celik, U. & Pawinski, R. (2009). Multicenter Prospective Study On The Burden Of Rotavirus Gastroenteritis In Turkey, 2005–2006: A Hospital-Based Study. *Journal of Infectious Diseases*, 200(Supplement 1), 234-238.
- Chen, H., Müller, M. B., Gilmore, K. J., Wallace, G. G., & Li, D. (2008). Mechanically Strong, Electrically Conductive, and Biocompatible Graphene Paper. *Adv. Mater*, 20(18), 3557-3561.
- Didehbani, N., Cullum, C. M., Mansinghani, S., Conover, H., & Hart, J. (2013). Depressive Symptoms And Concussions in Aging Retired NFL Players. *Archives of Clinical Neuropsychology*, 28(5), 418-424.
- Elite Athlete. (n.d.) *Dictionary of Sport and Exercise Science and Medicine* by Churchill Livingstone. (2008). Retrieved August 9 2017 from <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/elite+athlete>
- Erpič, S. C., Wylleman, P., & Zupančič, M. (2004). The Effect Of Athletic and Non-Athletic Factors on the Sports Career Termination Process. *Psychology of Sport and Exercise*, 5(1), 45-59.
- Fisher AG; Conlee R K. (1979). *The Complete Book of Psycial Fitness*. Prova, Brigham Young University Pres, 119-121
- Gall, T.G. and R. Evans, (2000). Pro-Retirement Expectations and the Quality of Life Male Retires in Later Retirement. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 32, 187-197.
- Gergen, K. (1991). *The Saturated Self: Dilemmas of Identity in Contemporary Llife*. Basic books.
- Kalkan, M. (2008). Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırılması ve Genel Bilgiler. İçinde (s.1-17). Melek Kalkan ve Kurtman Ersanlı (Ed.), *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açidan Yaşlılık*. Ankara: PEGEM.
- Kasapoğlu, M., Çon, M. & Taşmektepligil, Y. (2012). Üst Düzey Sporlardan Emekliliğin Psikolojik Etkileri Üzerine Bir Çalışma. *Akademik Bakış Dergisi*, 29, 1-17.
- Kerr, G., & Dacyshyn, A. (2000). The Retirement Experiences of Elite, Female Gymnasts. *Journal of Applied Sport Psychology*, 12, 115-133.
- Krylowicz, J.B. (1999). Student-Athlete or Athlete-Student?. An Investigation of Division Male And Female Collgiate Basketball Players . *phD. Thesis*. Texas Tech University.
- Lavallee, D., (2006) "Career Awareness, Career Planning, and Career Transition Needs Among Sports Coaches." *Journal of Career Development*. 33.1, 66-79.
- Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2007). An Array of Qualitative Data Analysis Tools: A Call for Data Analysis Triangulation. *School Psychology Quarterly*, 22(4), 557.
- Linton, R. (1936). *The Study of Man: An Introduction*.
- McKnight, K., Bernes, K., Gunn, T., Chorney, D., Orr,

- D., & Bardick, A. (2009). Life After Sport: Athletic Career Transition and Transferable Skills. *Journal of Excellence*, 13, 63-77.
- McPearson, B. P. (1980). Retirement from Professional Sport: The Process and Problems of Occupational and Psychological Adjustment. *Sociological Symposium*, 30, 126-143
- Mehus, I. (2005). Distinction through sport consumption: Spectators of soccer, basketball, and ski-jumping. *International Review for the Sociology of Sport*, 40(3), 321-333.
- Meir, R. A., McDonald, K. N., & Russell, R. (1997). Injury Consequences From Participation in Professional Rugby League: a Preliminary Investigation. *British Journal of Sports Medicine*, 31(2), 132-134.
- Naulin, S. & Jourdain, A. (2016). Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları (Ö. Elitez, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Nekuda, J. D. (2009). The Effect of Retirement on Vigorous Physical Activity Controlling For The Socio-demographic Variables of Age, Gender, Education, Income, Race and Perceived Health Status Affect. *The University of Nebraska-Lincoln*
- Nicolaus, M., Katlein, C., Maslanik, J., & Hendricks, S. (2012). Changes in Arctic Sea Ice Result in Increasing Light Transmittance And Absorption. *Geophysical Research Letters*, 39(24).
- Ogilvie, B. C., & Taylor, J. (1993). Career Termination Issues Among Elite Athletes. *Handbook of Research on Sport Psychology*, 761-775.
- Pearson R. & Petitpas A. (1990) Transition of Athlets: Pitfalls and Prevention. *Journal of Counseling & Development*, 69, 7-10
- Rosenberg, N. (1982). *Inside The Black Box: Technology And Economics*. Cambridge University Press.
- Schlossberg, N. K. (1981). Major Contributions. *Counseling Psychologist*, 9(2), 2-15.
- Sharf, B. F. (1997). Communicating Breast Cancer On-Line: Support And Empowerment on The Internet. *Women & Health*, 26(1), 65-84.
- Sinclair, D. A., & Orlick, T. (1994). The Effects Of Transition On High Performance Sport. *Psychosocial Issues And Interventions In Elite sports*, 29-55.
- Sinnott, R., Maddela, R. L., Bae, S., & Best, T. (2012). The Effect of Dietary Supplements on the Quality of Life of Retired Professional Football Players. *Global Journal of Health Science*, 5(2), p13.
- Stempel, C. (2005). Adult participation sports as cultural capital: A test of Bourdieu's theory of the field of sports. *International Review for the Sociology of Sport*, 40(4), 411-432.
- Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1990). *Basics of Qualitative Research* (Vol. 15). Newbury Park, CA: Sage.
- Stronach, M. M., & Adair, D. (2010). Lords of The Square Ring: Future Capital and Career Transition Issues for Elite Indigenous Australian Boxers. *Cosmopolitan Civil Societies: An Interdisciplinary Journal*, 2(2), 46-70.
- Şimşek, A., Özdamar, N., Becit, G., Kılıçer, K., Akbulut, Y., & Yıldırım, Y. (2008). Türkiye'deki Eğitim Teknolojisi Araştırmalarında Güncel Eğilimler. *Selcuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 439.
- Taylor, J., & Lavalley, D. (2010). Career transition among athletes: is there life after sports?.
- Taylor, J., & Ogilvie, B. C. (1994). A conceptual model of adaptation to retirement among athletes. *Journal of Applied Sport Psychology*, 6(1), 1-20.
- Thorat, S., & Neuman, K. S. (2012). *Blocked by Caste: Economic Discrimination In Modern India*. Oxford University Press.
- TÜİK. (2014). İstatistiklerle Yaşlılar, 2014. www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=265
- Tunçkol, H. M., & Güven, Ö. (2014). Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği Geçerlilik VE Güvenirlik Çalışması. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 49-55
- Venter, M. R. (2008). *Die Materiële Produksie Van Afrikaanse Fiksie (1990-2005):'n Empiriese Ondersoek Na Die Produksieprofiel En Uitgeweryprofiel Binne Die Uitgeesisteem (Afrikaans)* (Doctoral dissertation).
- Warde, A. (2006). Cultural capital and the place of sport. *Cultural Trends*, 15(2-3), 107-122.
- Werthner, P., & Orlick, T. (1986). Retirement Experiences Of Successful Olympic Athletes. *International Journal of Sport Psychology*.
- Widdop, P., Cutts, D., & Jarvie, G. (2016). Omnivorosity in sport: The importance of social capital and networks. *International Review for the Sociology of Sport*, 51(5), 596-616.
- Wylleman, P., Alfermann, D., & Lavalley, D. (2004). Career Transitions In Sport: European Perspectives. *Psychology of Sport And Exercise*, 5(1), 7-20.